

teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstelling van 'de republiek' in de balie op maandag 2 september 2024.

inleiding mdk

we kunnen afgelopen maandag onze maandelijkse republiek in de balie niet in onze geliefde salon presenteren. in de salon is iets anders georganiseerd en in de grote zaal is er een filmpremière over een film die gaat over de toeslagenaffaire. dus komen we in de k filmzaal van de balie terecht om daar onze republiek te houden. de kleine filmzaal heeft een oplopende tribune; er is een klein stukje houten vloer voor het filmdoek, waarop we onze krukjes, chinese tafel, thonet-tafeltjes voor de wijn en het water, onze cremer-spots op statief en de hoge stoel neerzetten. de stemming is, zoals vaak na een vakantie, alsof we elkaar jaren niet meer hebben gezien.

hoe beginnen j. en m.?

m. vraagt j. wat hij komende week zal gaan doen. j. vindt dat een onmogelijke vraag.

'hoe het met m. gaat', vraagt j.

m. antwoordt op dusdanige positieve wijze, dat misschien iets teveel van het goede is.

het begrip 'fait accompli' valt.

de avond begint met poëzie en besluit met de aankondiging van een gedicht dat niet voorgelezen wordt, omdat het onvindbaar is.

er worden deze avond in dat filmzaaltje veel mooie, vrolijke, treurige, aangename, lichte woorden gezegd.

szymborska

matthias de koning
wislawaszymborska
uit: 'einde en begin' 1993
vertaling gerard rasch

een groot geluk

het is een groot geluk
om niet precies te weten
op wat voor wereld we leven.
daarvoor zouden we
heel lang moeten bestaan,
beslist langer
dan de wereld bestaat.
alleen al om te vergelijken
andere werelden moeten kennen.
uitstijgen boven het lichaam,
dat in niets zo uitblinkt als in
beperken en
moeilijkheden scheppen.
ter wille van het onderzoek,
het overzicht
en de definitieve conclusies
boven de tijd uitstijgen
waarin alles maar voortijlt en wervelt.
in dat perspectief –
zeg voor altijd vaarwel
tegen details, episodes.
het tellen van de dagen van de week
zou dan een bezigheid

zonder zin moeten lijken,
een brief op de bus doen
een dwaze kwajongensstreek,
het opschrift 'het gras niet betreden'
een krankzinnig verbod.

annette kouwenhoven

jo elsendoorn

uit: 'de blaaspijpers van de montelbaan' 1964

langzaam, maar zonder de houding aan te nemen van iemand, die gewonnen had, liep tante sjaan terug naar huis. de kinderen bedankten niet eens, zo vanzelfsprekend hadden ze het gevonden, dat de vrouw hen geholpen had.

dries met zijn armoedige plunje was naast joost komen lopen en zei opeens:

'jouw vader maakt schilderijen, hè?'

'jawel, en ook tekeningen en etsen.'

'etsen, wat zijn dat? kan ik die eens zien?' 'kom maar mee.'

dat was het gesprek, dat maakte dat de beide jongens over de kalkmarkt, het 's gravenhekje en rapenburg in de richting van de rapenburgerstraat gingen om joost's huis te bereiken. in de

rapenburgerstraat echter was joost nog nooit geweest en hij had weleens gehoord, dat dries daar in een woonschuit woonde en het erg arm had. daar aan de waterkant stond ook een keet van een timmerman. allerlei oude rommel was daar opgeslagen. 'effe zeggen, dat ik nog niet thuis-kom,' riep dries en liep over het terrein, waar hele hopen vuilnis lagen, de helling af naar de markengracht, waar joost allerlei soorten woonbootjes zag liggen, die met planken, van kisten en zo afkomstig, aan elkaar getimmerd waren.

'zouden in al die drijvende krotten mensen wonen?' vroeg joost zich verbaasd af'.

op het dak van het onooglijke bootje, waar dries in woonde, lag een stuk asfaltpapier om het inre-genen tegen te gaan. daarnaast lag een half in het water gezonken schuitje. joost liep erheen.

'is die pas gezonken, en zaten de mensen erop?'

vroeg joost aan de timmerman, die daar in zijn opslagplaats bezig was.

'ja, jongen, de één na de ander hier. kijk maar, daar is er ook een gezonken. het zijn allemaal vergieten hier, zo lek als een mandje. en dan die ratten. dat hier nog mensen mogen wonen! ik ben hier zelf bezig met die schuit daar, maar als de zaag uit mijn handen in het water valt en ik

het ding weer heb opgevist, dan ga ik me goed wassen. gewoon rattewater hier. als ik in een boot zit te werken, dan kijken ze je van de kant af brutaal aan !'

joost griezelde. en hier woonde dries nog wel. deze kwam al tussen de vuilnishopen door aanhuppelen. joost sprak met geen woord over het armzalige bootje van dries en ook niet over de ratten.

ze kwamen langs het grote geheimzinnige ge-bouw van de firma beynen, waar de hoge deu-ren wel eens openstonden. dan zag je allerlei ge-schilderde bossen, paleizen en huiskamers, op-gestapelde zetels van koningen en ouderwetse stoelen. daar keek je je ogen uit. maar ze moes-ten nu verder. zo bereikten ze het huis van joost. joost ging eerst vragen of het mocht. het was goed en joost riep naar dries, dat hij boven moest komen.

dries keek zijn ogen uit toen hij tegen de wand van het atelier zulke grote schilderijen zag. hij zei niet eens gedag tegen joosts vader en de kleine floris, zó was hij onder de indruk.

'zeker duur, hee?' was het eerste wat hij vroeg. 'dat is kareltje,' lichtte joost toe, wijzend op het grote kinderportret, dat vader in opdracht aan het schilderen was.

dries keek ongelovig, want hij dacht natuurlijk eerst aan kareltje uit de buurt, maar had gauw de mop door.

'ja, ja, maar dan 'een beetje rijker.'

vader van muiden haalde voor de jongen een paar schilderijen tevoorschijn met boten erop en liet hem ook zien wat een ets was; de koperen plaat waar alles ingegrift was en de afdrukken. toen ging hij weer verder met schilderen en een tijdlang stond dries geïnteresseerd te kijken zonder een woord te zeggen. daarna werd de aandacht van de jongen getrokken door een enorm bos blauw elektrisch draad. zulk dik draad had hij nog nooit gezien.

'dat is uit de oorlog,' zei joost, die zijn vader al eens eerder hiernaar gevraagd had. dat brachten de canadezen mee, toen ze de Duitsers eruit gejaagd hadden en alle leidingen stuk waren. over het hele land legden ze eigen elektrische leidingen aan.

'ja, dat moet maar weggegooid,' zei vader van muiden,
'er is nu beter en het is voor in huis toch eigenlijk onbruikbaar.'

'mag ik het hebben?' vroeg dries gretig.

'wat wou je ermee doen?'

vader van muiden vroeg dit zonder op te kijken. 'verkopen natuurlijk op het waterlooplein.' nou, dat mocht dries.

toen ging de vader van joost op een oude kist zitten en veegde zijn penselen af aan de grote doek met de vele verfvlekken. hij deed zijn stofjas uit en zei tegen dries, joost en floris:

'kom, gaan jullie mee naar beneden thee drinken?'

'en nu vertellen van Rembrandt?' vroeg de kleine floris.

elsendoorn

de blaaspijpers van de montelbaan, monument voor de nieuwmarktbuurt

renée simons

uit een interview met jo elsendoorn

waarom ik de nieuwmarktbuurt zo uitgebreid heb beschreven?

ik was weg van die buurt. daarom kwam ik er vaak. het was zo'n fantastische schilderachtige amsterdamse buurt, zo kleurrijk, zo typisch. nee, niemand heeft me gevraagd om nou eens een boek te schrijven waarmee kinderen die amsterdamse binnenstad zouden leren kennen. maar het boek werd er wel voor gebruikt. als we daar aan het wandelen waren, kwamen we wel mensen tegen die met het boek in de hand die buurt gingen bekijken. hele schoolklassen met de meester voorop. ook werden we soms opgebeld door een school. die hadden dan een tocht georganiseerd, met de plattegrond erbij. zelfs dat blaaspijpergedoe gingen ze nadoen, wedstrijden en zo.

ik heb dat boek echt voor mijn plezier geschreven. ik heb nooit van het schrijven kunnen leven. toen ik de blaaspijpers van de montelbaan schreef was ik perschef bij het holland festival. schrijven deed ik 's nachts en in de vakanties.

dat ik voor kinderen ben gaan schrijven was puur toeval. op een gegeven moment was ik redacteur bij de arbeiderspers voor het weekblad wij. bij dat weekblad zat een bijvoegsel van acht pagina's voor kinderen onder supervisie van

theo thijssen. maar de redacteur die er feitelijk mee belast was zei: 'god, wat moet ik met dat kinderachtige gedoe, kan jij dat niet doen?' daarvoor ben ik in die baan gevallen en ik had er wel plezier in.

kinderbijlages waren toen vaak een probleem omdat ze er geen speciale mensen voor hadden. het lag natuurlijk niet iedereen. in hetzelfde gebouw als wij zat dagblad het volk. daar moest om economische redenen elke week een kinderpagina bij en de kunstredacteur moest daar voor zorgen. die man schreef vooral over toneel, bovendien dronk hij nogal veel. dus die kwam op een morgen met bevende handen bij me:

'zeg, ik heb hier een clichétje van een beessie en een boom... kun jij daar gauw een verhaal bij schrijven? de krant wordt over een half uur gedrukt.'

dat geïmproviseer lag me wel, ik houd van vertellen. voordat ik journalist werd gaf ik les. de kinderen verwachten op zaterdag dat ik het laatste half uur een verhaal zou vertellen. en op het moment dat ik begon wist ik echt niet waar ik het over zou hebben. maar al pratend kwam het wel.

boeken schrijven is natuurlijk iets anders. dan bereid ik mij juist heel degelijk voor. toen ik 'de blaaspijpers' schreef heb ik heel veel rondgezworven in die buurt en leerde zo ook de buurtkinderen kennen. alle blaaspijpermpjes zijn gebaseerd op echte kinderen, die ik los van elkaar heb ontmoet.

's middags stond er een hele verzameling kinderen op de brug: het chinese meisje jocklang, dat dikkertje met de dikke zwarte vlecht en het kleintje mio wu, altijd met een prachtige witte strik in het haar. zij was de lieveling van de buurt en werd zelfs door de ruwste jongens beschermd. daan was een blonde kroeskop, die zomer en winter op kaplaarzen liep en altijd wijdbeens stond, alsof hij zich op het dek van een in

volle zee stampend schip in evenwicht moest houden. dries was een bleke vlaskop en zag er armoedig en ongewassen uit.

hij was altijd met daan met zijn piekerige melkboerenhondehaar samen en in de buurt van de oude waal was voor iedereen daan en dries een begrip. langs de stille kant van de oude waal kwam met zijn lange benen en zijn nonchalante gang lange leen luidruchtig aanzeulen. naast hem liep zelfbewust els de generaal en achter hen aan kwam het oudere broertje van mio wu aantrippelen. hij heette chow. of eigenlijk chow fu, maar de niet chinese kinderen noemden hem allemaal chow.

op de nieuwmarkt kwam me eens een meisje tegemoet met een zakje patat frites dik onder de mayonaise. ze miste twee voortanden, had vlechten en liep op kaplaarzen. ze riep wat naar de overkant, en de manier waarop ze dat riep, deed me later - toen ik me ging verdiepen in de mensen en de kinderen van die buurt - begrijpen waarom ze els de generaal heette.

de chinese familie die in de blaaspijpers voorkomt kende ik echt. we hadden een werkster en die was getrouwd met een chinees. zij woonden in de chinese buurt, in zo'n souterrain, net als in het boek. daar ben ik wel geweest om uit te

vinden hoe zo'n chinees huishouden reilt en zeilt. joost, de hoofdpersoon is gebaseerd op de zoon van een vriend van me, de beeldhouwer ben guntenaar. die heb ik geplaatst in het gezin van de kunstschilder cor dik met wie ik ook bevriend was. cor woonde in de jodenbreestraat, schuin tegenover het rembrandthuis, waar nu die ontzettende betonnen bak staat. er woonden toen veel kunstenaars in die buurt.

cornelis anthonisz 1625 'vlooienburg'

ik heb ook wel gebruik gemaakt van de verhalen van anderen. op de oude waal woonde de kunstschilder lex horn. ik zie hem nog zitten achter zijn ezel, met weer een prachtig landschap. omdat ik zo gecharmeerd was van die buurt heeft hij er veel over verteld. hij woonde er al heel lang, dus hij kende alle volkstypes uit die buurt, zoals tante sjaan en die oude baas, peer de bels. die zaten inderdaad met zo'n hele menagerie op een bovenwoninkje.

tante sjaan zat met opgestroopte mouwen en een blauw schort voor te praten met haar buurvrouw, voor wie ze een bakje koffie had gezet.

'ik ben maar één keer de stad uit geweest,' vertelde ze aan het eind van haar verhaal tegen de buurvrouw. 'als kind op een schoolreisje. we gingen naar de hei, net de hemel, zo prachtig, ik zal het nooit vergeten. ja, ja, peer heeft wel de tijd, maar die wordt ook een dagje ouder.' (...)

ze wees naar peer, haar vader, die in de buurt peer de bels heette. de man was in zijn achterkamer zijn dieren aan het voeren: zijn haas, zijn konijnen, zijn poes en zijn aap hendrik, die in de achterkamer een eigen kamer had met een bed, een tafeltje en een stoeltje. tante sjaan pakte de koekjestrommel, liet elk kind er een koekje uit nemen, zette mio wu op haar brede schoot en zei: 'vertel maar op, liefje.'

die aap is inderdaad een keer ontsnapt. de hele buurt er achteraan. dat is ook een verhaal van lex. maar ik heb ook zelf veel meegemaakt daar want ik kwam er al ver voor de oorlog, toen ik nog een kleine jongen was, en later omdat ik op de kweekschool zat. toen was het nog helemaal een joodse buurt. zondags was het daar markt. je had er van alles, ook etenswaren. voor het rembrandthuis stonden kraampjes waar konijnen en

kalkoenen hingen die net geslacht waren. bij de st. anthoniesluis en langs de gracht werd oud roest verhandeld. dat lag daar allemaal op straat.

mijn vader was kleermaker en ging daar graag stoffen kopen. onderhandelend kreeg hij meestal een kwart of vijftig procent van de prijs af. je werd voor gek verklaard als je de prijs betaalde die gevraagd werd. later zat ik op de kweekschool voor onderwijzers op de nieuwe prinsengracht. ook toen heb ik de buurt intensief meegemaakt. de sfeer was heel apart. als er bijvoorbeeld een katje in de gracht viel dan liep de hele joodse bevolking uit, hevig geagiteerd, zo van: dat beest dat beest dat beest ooh, dat beest! als iemand dan dat katje eruit kreeg dan stond de hele buurt te applaudiseren.

de jordaan was een beetje vergelijkbaar, al was de nieuwmarktbuurt toen al veel internationaler. op de zeedijk had je de zeemanskroegen, de binnenbantammerstraat was chinees, op de nieuwmarkt zelf had je dat gekke loempiakeldertje, dat zo diep lag dat de loempia's als het ware uit de grond omhoog kwamen. de cottonclub was daar ook, een negerbar met goede muziek.

veel van die kleurrijke figuren die in het boek voorkomen heb ik zelf ontmoet. ze hadden dikwijls ook mooie bijnamen zoals janus met het

dubbele hoofd en joop de paardenrennen-gokker:

met z'n viere liepen ze de binnenbantammerstraat uit. spriethoofd daan en vlaskop dries fluitend, lange leen nonchalant met zijn handen in zijn zakken, joost stil en bezorgd. op de nieuwmarkt gingen ze achteloos bij het raam van het café van joop de paardenrennengokker leunen, precies tegenover de enorme dubbele deuren van het waaggebouw. die deuren hingen in knotsen van scharnieren.

die joop de paardenrennengokker had ik leren kennen in de oorlog. toen ik gearresteerd werd, in 1942, kwam ik op de weteringschans in een cel. daar zat een jongen, die kon lezen noch schrijven. toen heb ik hem het een en ander bijgebracht. ik was tenslotte schoolmeester en we hadden daar toch niks te doen. toen ik merkwaardigerwijs de oorlog overleefd had en terug was in amsterdam, kwam ik in die kroeg en daar zat joop. ik had geen cent meer, maar volgens hem kon je veel verdienen met paardenrennen.

'als je nou gewoon gaat gokken,' zei hij tegen mij,

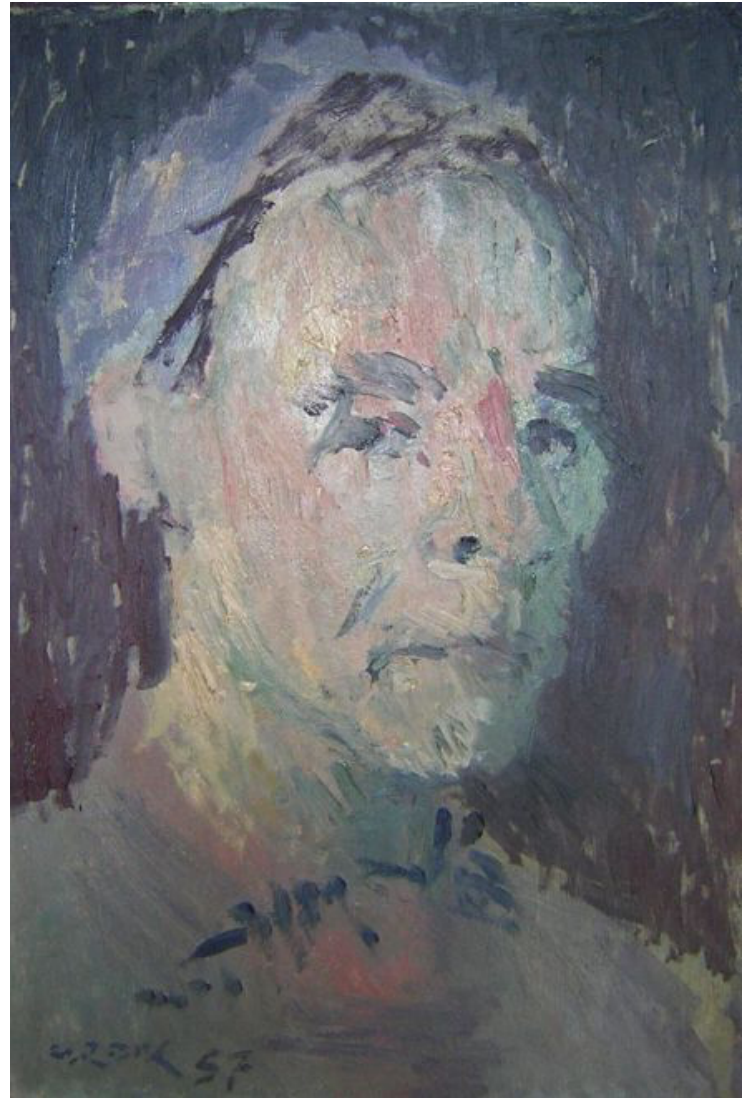
'dan zal ik je precies vertellen wie er gaat winnen. want dat is allemaal afgesproken werk.'

de buurt rondom de nieuwmarkt is natuurlijk erg veranderd. amsterdam is sowieso veranderd. op den duur zat ik daar zo over te kankeren dat de mensen tegen mij zeiden: waarom ga je dan niet weg? nou dat heb ik gedaan, ik woon nu in frankrijk. als ik af en toe terugkom, vind ik het weer leuk om de grachten af te lopen, maar ik erger me wel aan alle misplaatste bouwwerken die zonder gevoel voor hun omgeving zijn neergezet. het muziektheater met die enorme plakka-ten past toch helemaal niet in het stadsbeeld. dat gaat me aan het hart.

ik kan me voorstellen dat een gemeentebestuur wel eens iets moet weghalen, maar dan moet je er wel voor zorgen dat er iets voor in de plaats komt dat niet detoneert. ik ben niet tegen nieuwbouw of nieuwe structuren als ze verantwoord zijn en een bepaalde esthetiek hebben. ik zou in amsterdam een heleboel goed vinden mits het in baksteen was. met die betonstruc-turen vermoord je een stad. bijvoorbeeld dat afgrijselijke gebouw tegenover het rem-brandthuis, waar cor dik vroeger woonde, dat is typisch een van die dingen waar amsterdam mee verpest wordt. dat ding moet gewoon weg, vind ik.

als ik nu met mijn auto door de weesperstraat ga, denk ik: tja, hieronder liggen alle lijken die

ze met macadam verborgen hebben. onder het asfalt ligt de ruïne van de joodse stad.

dik

kors eijkelboom

cor dik

uit: 'van de grote weg af'

13 januari 1961

'schildert je vader nog altijd?'

vragen de zogenaamde kennissen van mijn dochter.

'en werkt je moeder nog altijd'

(om hem te eten te geven, denken ze).

'ja, mijn vader schildert nog altijd en mijn moe-

der werkt nog! 't is toch wat - om een illusie!

om een illusie - de illusie, dat ik ergens een klein
peststukkie waarheid zal vinden,

al is het èen oude waarheid.

maar de waarheid is een ondeelbare grootheid -
onveranderlijke grootheid beter gezegd - die

was vroeger zoals nu en zoals die eeuwig blijven

zal. en dat kleine peststukkie van die oude waar-
heid - dat ik eens toch zal vinden - dat, ik heb heta-

leerder beweerd - is eigenlijk de hele waarheid.

cees walburgh schmidt

bertolt brecht

'messing koper' 1939/1942

natuurlijk, ik geef toe, dat gevoelens een rol spe-
len bij voorstellingen.

het nadoen van wat er gebeurt tussen mensen,
daarbij kan emotie helpen.

ik vraag me alleen af hoe hoe specifieke gevoe-
lens dat nadoen helpen.

want, ik moet helaas toegeven dat vooral wat er
in het eigenlijke leven gebeurt mij interesseert.

ik wil dus nog een keer benadrukken dat ik me
hier een buitenbeentje een indringer voel.

hier in dit huis vol met kundige en ontzaglijke
apparaten.

ik, als iemand die niet komt om me hier tevre-
den te voelen.

omdat ik met een reden gekomen ben, en die
reden kan niet genoeg benadrukt worden.

die reden is voor mij zo dwingend dat ik mezelf
voel als iemand die naar blaasorkest gaat kijken
om het koper op te kopen.

zo zoek ik naar gebeurtenissen uit het leven om
een andere reden dan jullie. dat wat jullie doen,
zoals jullie het doen, kan ik niet gebruiken.

angst en mededogen opwekken dat is theater,
zegt aristoteles, en als het dat niet doet dan is
het geen theater.

dat doel en dat middel scheiden dat kan niet.

maar ik heb dat doel en dat middel nodig voor
eigen doel.

wat nu?

dan maar geen theater, maar theater. dan huur ik kunstenaars en acteurs in om de daden die ik wil laten zien, uit te beelden.

die daden die ik nodig heb.

dat lijkt gewichtig maar het is banaal hoe je je het beste kan gedragen daar gaat het me om een mechaniek te bouwen om een techniek te vinden

dat is geen kunst maar wetenschap vandaar theater dat gedachten-experiment zou voor jullie doel ook tot verbetering kunnen leiden als ik er maar geen last van heb

ik krijg maar niet genoeg van menselijke gedrag, wat ik zelf natuurlijk ook vertoon vriendschappen sluiten, ruzie, kopen, verkopen, op oorlogspad gaan, trouwen, kleren passen sterrenkijken, aardappels eten liegen, oplichten, matsen, de les lezen, steunen samenscholen, verenigen samenzweren, ik wil altijd weten welke plannen lukken en welke niet en waarom dan wel, zodat ik het kan voorspellen, misschien

omdat ik me afvraag welk gezicht ik moet trekken als ik naar de markt ga hoe me te gedragen dat heeft natuurlijk te maken met anderen zodat ik vanzelf ook nieuwsgierig ben hoe ik dat zou

kunnen beïnvloeden en daarom praat ik met jullie ik ben hier niet gelukkig

niet omdat er te weinig te beleven zou zijn dat is het niet ik zie juist heel veel maar ik kan het goede niet van het verkeerde onderscheiden naast nieuwsgierig ben ik ook strijdlustig.

ik hou ervan te oordelen en daar dan een beetje mosterd, venijn aan toe te voegen

ik twijfel graag en dat kan bij jullie niet ga ik nu op lange tenen staan? jullie zijn ineens wat stiller geloof me, ik wil wat jullie kunnen niet kleineren ik wil alleen begrijpen wat jullie doen en waarom ik daar dan niet van kan genieten

wat jullie doen neemt me in beslag totaal, en daar ben ik niet blij mee je zou kunnen denken:

als jullie nou wat slechter spelen dan voel ik me niet getiranniseerd want zo voel ik me getiranniseerd,

ik moet wat jullie willen en krijg geen ruimte om te kijken of ik wel wil wat jullie willen dat ik wil

is dat niet vreselijk?

dat ik me doorzien, betrappt bevredigd voel, dus
eigenlijk betutteld er wordt van alles teweeg ge-
bracht behalve discussie, behalve inmenging

brecht

margijn bosch

k. michel

een paar gedichten

uit de verzameldwerkbundel: 'speling zoeken'

gedachten tussen a'dam zuid en bussum zuid
(na het bezoeken van 'darwins grote idee')

hangend aan een lus in de tussenruimte
kijk ik heimelijk om me heen
naar de gezichten van de andere forenzen
afwezig in het fletse bovenlicht
naar de handen, de knieën, de schoenen
en in mijn traagmalende hoofd denkt het

mensen

apen elkaar na

mensen apen mensen na
die andere mensen na-apen
apen ook
apen apen elkaar na
apen apen apen na
die andere apen na-apen

op het perron in de rij op de roltrap
voor de kassa in de winkelpassage
tussen de spiegelende etalages
aan weerszijden van het hek
rondom de rotstuin in de zoo

waar mensen

apen na-apen die

vice versa mensen na-apen

de rotstuin is groter dan je denkt
de achterkant van de voorkant strekt zich
over meerdere continenten uit
tot in dit treinstel

parasolbomen, witgeel strand
loom wuiven de lalapalmen
in het wolkloze blauw
boven de knikkende hoofden
'tropische winterknaller'

in het raam van de schuifdeur
kruist mijn blik mijn blik

ik zie mijn gezicht dat kijkt
het lijkt op zichzelf
het denkt aan iets zoets
aan roze vormen, een warm bad

een grimas breekt door
ik draai mijn blik een kwartslag
naar de andere forenzen
die lezend dommeland starend
met hun gedachten elders zijn
'al variërend tast de natuur
van kopie naar kopie voort'
en een zucht stijgt op
uit het ritselen van de kranten
de plooiën van de kleren
en in het raam verschijnt
een flauwe glimlach
een bomengroep
waar de wind in woelt
een spreeuwen- nee meeuwenwolk die
in de verte zijn vorm zoekt en
het stemt mij vreemd tevreden
onderdeel te zijn van deze trein

brief over het regeringsbeleid aan mijn vader die
zich zoals iedere september in de bergen heeft
teruggetrokken

solide oplossingen vragen tijd

regelvermindering scheidt ruimte
deze ingrepen doen mogelijk pijn en
zijn zeker geen sigaar uit eigen doos

vertrouwen vraagt vertrouwen
dus kan het mag het absoluut niet
zo zijn dat je zelf de zak draagt
maar je buurman een ezel noemt
cultuur verrijkt eenieders leven
sport versterkt wederzijds de banden
maar naast rechten gelden plichten
eenieder moet zijn eigen broek ophouden

vader, tot zover

in stokregels het najaarsbeleid

nog een laatste noot
over het hoofd van de regering

kijk je diep in zijn ogen
dan zie je: het rad draait
maar de hamster is afwezig

morgen win ik de staatsloterij

iedereen belt me op.
vrienden, collega's, speelkameraden

klasgenoten, ooms, oude liefdes.

we spreken af in de klok.

het feest duurt tot de morgen.

ik betaal alle schulden.

ik geef een geheim aantal blanco cheques weg.

ik koop een theater voor karin

een planetarium voor niek

en een tuin voor ivo.

mijn moeder krijgt een serie kleinkinderen

mijn vader een tropische republiek.

dan ga ik een hectare in de berg kopen

en een hotel in coïmbra.

daar schrijf ik met arjen aapnootvuur.

ik schenk de staat mijn geboorteplaats

het stedelijk museum mijn zegen.

ik steun de bescherming van de yeti

en het instituut voor schaamtebestrijding.

dag en nacht rijden auto's door de straten

met luidsprekers op het dak.

'sparen is zonde!'

'laat de rijken de crisis betalen!'

dus winkeliers, dichters en werklozen:

wanhoopt niet! wanhoopt niet!

de maecenas komt!'

jeugdherinneringen

ik liep voortdurend

in het donker.

ze vroegen van alles.

ik snapte het niet.

te veel.

dan weer dit, dan weer dat.

grote mensen.

geen touw aan vast te knopen.

soms kwamen ze

meestal stonden ze op het punt van vertrek

druk bezig om straks terug te komen.

ik paste voortdurend op

met name voor hun onhandigheid

de slordige bewegingen

waardoor van alles in duizend

scherven kapot viel.

wijn over tafel, boter op de vloer.

en tegen elkaar opbotsen

o pardon, elleboog tegen je hoofd.

deur tegen je neus.

een ramp!

je kon geen oog dichtdoen.

de onbehouwenheid van hun gedrag
ook in de omgang,
niet te geloven,
bestond hoofdzakelijk
uit twee soorten gebaren:
rukken en trekken, duwen en wringen.

en wat ze zeiden.
het ene rare verhaal na het andere.
dan gingen ze op hun hurken zitten:
mijn bloebel schatje. mijn woebel doe konijn.
ante tía bijvoorbeeld:
ooo wat leuk. maak er nog maar een. ik ben zo
terug.

je moest altijd voor jezelf zorgen.

de enigen waar nog verstandig
mee te praten viel,
dat waren de bejaarden.
maar, ook niet altijd en allemaal.

soms leerde je per ongeluk iets.
de straat oversteken, lezen
het verschil tussen rechts en links
een kuil graven, tellen, de telefoon opnemen
het verschil tussen vinden en stelen, daar en
hier.

god ja, al die verschillen.
zoals ik daar verstrikt in raakte.
nachten lag ik wakker
om het verschil tussen goed en kwaad
om dat te snappen.

en dan de regels. al die lange mensen
die zich over je heen bogen
en taal uitsloegen
en aan je oren zaten
en nerveus uitlegden hoe het moest.

als ans er niet geweest was!

je kon ze geen moment alleen laten
of ze bouwden weer een stad
stond de vlakte achter de tuinen
ineens tjokvol huizen, winkels en verkeer.
uiteraard niet over nagedacht.
te druk bezig om de baas te spelen.

ze sleepten je ook overal heen.
geboorteplaatsen. pensions. natte campings.
schoolreisjes. familie. vogelreservaten.
landen waar ze kaas aten en met dokters
zonder witte jas en waar de taxi's te hard reden.
toestanden.

absoluut geen beschaving.

micHEL

(twee toegiften die niet kwamen omdat ik ze niet
in m'n ereader kon vinden en ik de titels niet
meer wist)

om te verdwalen

om te verdwalen heb je een heleboel bomen no-
dig
rookgestalten, een verdonkeremaand spoor

is de droom een wijze vogel
dan ligt er 's ochtends een uilenbal op je kussen

bwoehoeoe!
grote boze wereld!

bwoehoehoeoeoeoeoeoeoeoeoe!

ik koop een windbuks
ik huur een sportschool
ik trek een pak met krijtstreepjes aan

grote mond? slechte manieren?
beng!
kapsones? commentaar?
beng!

vandaag heb ik de troonrede gelezen
vandaag heb ik de mobilofoons gehoord
vandaag heb ik de beursberichten begrepen!

bwoehoehoeoeoe!

mij pakken ze niet meer

iedereen die over rente zeurt
iedereen die visie voor status verruilt
iedereen die zijn grote hond uitlaat
iedereen die in de ondergang gelooft
iedereen die over alles en iedereen een mening
heeft

basta!
spraakmakende gemeente
u bent gewaarschuwd

ik sla terug

miranda prein & zephyr brüngen

alice rohrwacher. 2018

lazzaro felice bestaat uit twee fundamenteel verschillende delen: een landelijk, de andere stedelijk; een zomers en droog, de andere winters en nat; de een in het recente verleden, de andere in ons heden. was het beeld of het idee van een breuk – niet alleen in italië maar ook in andere westerse samenlevingen – uw eerste idee in de ontstaansgeschiedenis van dit verhaal?

dat idee was er zeker altijd al. vanaf het allereerste begin bedacht ik lazzaro felice als een tweeluik. ik had een idee over een herinnering aan het verleden en herinneringen aan de toekomst. de breuk in lazzaro's verhaal, zijn ineenstorting, vertegenwoordigt de breuk die heeft plaatsgevonden in mijn land, italië. de afgelopen 50 jaar zijn we van een klif gevallen. vanuit het perspectief van vandaag is het moeilijk te zeggen of de situatie nu beter of slechter is. alles is veranderd, maar toch is alles hetzelfde gebeven. zodra je een verhaal vertelt in twee tijdsperiodes, heb je de neiging om een vergelijking te maken. maar dat was niet precies wat mij interesseerde. ik wilde de twee periodes gebruiken als twee spiegels die elkaar weerspiegelen.

aan de ene kant dient een waargebeurd verhaal als een van je bronnen, maar aan de andere kant graaf je diep in het rijk van de fantasie door gebruik te maken van bijbelse motieven, legendes, sprookjes, etc. hoe ga je om met deze twee krachtige maar tegenstrijdige krachten – realiteit en fantasie – tijdens het schrijfproces?

ik heb zo ongelooflijk veel dingen te doen in mijn leven, het feit dat ik erin slaag om tijd te vinden om te schrijven, grenst al aan het wonderbaarlijke. dus als ik tijd vind om te schrijven, schrijf ik gewoon – zonder na te denken. fantasie of realiteit – het zit allemaal in mijn hoofd. ik word nooit geconfronteerd met de vraag wat ik moet schrijven, dus als ik kan schrijven, dan doe ik het gewoon – zonder na te denken. er zijn verhalen die altijd al bestonden: ik hoefde ze alleen maar op te schrijven, want alles zit in mijn hoofd. deze verhalen komen van ver weg. in de loop van de tijd zijn ze volwassen geworden en ze mogen niet worden overhaast. dingen die door water worden meegevoerd, zinken naar de bodem of stijgen naar de oppervlakte. er zijn mogelijk verschillende krachten werkzaam. er is een sfeer van de realiteit, die vorm geeft aan de fantasie, en er is een sfeer van het fantastische, die de werkelijkheid uitrust met de verbeeldingskracht om de symbolen van die werkelijkheid te interpreteren. als je zelfs maar een heel klein steentje op de weg bestudeert, bestaat het uit verschillende lagen en

lijnen. wat ik bedoel is dat er in één enkele vorm talloze lagen, meerdere tijdsperioden en meerdere perspectieven zijn. een ander belangrijk punt, dat cruciaal is voor mijn werk, is dat ik veel tragedies om me heen zie en ik probeer ze met zoveel mogelijk humor te vertellen. het blijven tragedies, maar we huilen er tenminste niet om. lazzaro zelf is een symbool van pure goedheid. hij gelooft alles wat hem verteld wordt, en hij is in zijn hart intens goed. hij gehoorzaamt altijd; hij doet altijd wat andere mensen hem vragen. de titel van je film wijst hem aan als een 'gelukkig' persoon. naar mijn ogen is lazzaro zowel een belofte van geluk als tegelijkertijd een symbool van verloren kansen. hoe voel jij je daarover?

daar ben ik het mee eens. lazzaro staat voor een gemiste kans, maar ook een kans die zich altijd weer voordoet. als je in het italiaans iemand omschrijft als een lazzaro felice, bedoel je een arme man die tevreden is met elke situatie. hij heeft niets, maar hij streeft er ook niet naar iets bereiken. toen ik boeken las over hoe je een goed scenario schrijft, ging het ook over het analyseren van de scenariostructuur om de fundamenteën van het verhaal te onderzoeken. sindsdien heb ik een groot probleem met het traject dat een held zou moeten volgen binnen een verhaal om een zogenaamde ontwikkelingsboog te construeren: zijn vertrek uit a, zijn aankomst bij b, de gebeurtenis die hem fundamenteel verandert en hem tot een

ander persoon maakt, enz. wanneer ik begin met het schrijven van een scenario, moet ik mezelf de volgende vragen stellen. hoe begrijpt mijn held de wereld? wat gebeurt er in hem? hoe en in welke richting ontvouwt de verhaalboog van de held zich? maar wanneer ik naar mijn eigen leven kijk, kom ik tot de conclusie dat er nooit veranderingen hebben plaatsgevonden op basis van één enkele gebeurtenis. er zijn gebeurtenissen geweest die pas jaren later veranderingen teweegbrachten, en er zijn ook veranderingen die nooit afgerond zijn. die narratieve prototypen werken voor geen meter. daarom heb ik me gericht op iets onveranderlijks. je moet naar meer kijken dan de geschiedenis van literatuur, film of kunst. wanneer onschuld de mensheid confronteert, blijft het intact. wanneer het verschijnt, is het puur en onaangetast, en het verschijnt aan mensen in de meest verschillende vormen. dit beeld van onschuld, die ongedeerd door de tijd reist, is wat ik voor me had – permanent onveranderd. mijn held blijft dezelfde persoon, terwijl de wereld om hem heen verandert. ik zou eigenlijk nog verder gaan: zelfs als we een wereld beschouwen die gelooft dat ze verandert, kunnen we zien dat die fundamenteel hetzelfde blijft. lazzaro's strijd blijft hetzelfde: in het eerste deel maken mensen gebruik van zijn naïviteit en misbruiken ze zijn goede aard, terwijl in het tweede deel juist deze onschuld is die mensen verdacht vinden.

had je een duidelijk idee van hoe lazzaro eruit zou moeten zien? of ontmoette je hem op een dag toeval en realiseerde je dat hij het was?

het was absoluut het tweede. dit deel was adriano tardiollo's eerste ervaring op een filmset. op een dag kwamen we toevallig adriano tegen op een accountancy-school.

hoe moeten we je werk met de acteurs voorstellen? je had zowel professionele als niet-professionele acteurs, en je bedacht een universum uit het verleden dat net authentiek lijkt als het leven in een moderne stad in het tweede deel. hoe is het je geslaagd door de tijd te reizen en toch zo authentiek te blijven?

ik heb met zowel professionele als niet-professionele acteurs gewerkt. in het eerste deel is de wereld heel eenvoudig: de professionele acteurs spelen de mensen die de rijkdom en de middenklasse vertegenwoordigen. daarentegen nemen de niet-professionele acteurs de rollen van de plattelandsarbeiders op zich. in het tweede deel is de verdeling minder duidelijk: alles is door elkaar gehusseld en het is minder gemakkelijk om de rollen te identificeren. bij mij is er altijd heel intensief repetitiewerk, waarbij ik nauw samenwerk met mijn acteercoach, tatjana lepore, die mij

helpt ervoor te zorgen dat de repetities organisch verlopen. je moet in gedachten houden dat we soms met 54 niet-professionele acteurs werkten, evenals met de professionals. we repeteren echt veel, met de professionele en niet-professionele acteurs, omdat voor mij het cruciale aspect van de voorronde werk is dat de basis, en met name de set, zo consistent moet zijn dat iedereen zich net zo op zijn gemak voelt als thuis.

er lijkt nog een ander persoon te zijn die onmisbaar is om u te helpen deze ongelooflijke vloeibaarheid in uw verhaal te bereiken. ik denk aan uw cinematografe, hélène louvart.

we hebben vanaf het begin samengewerkt en we hebben een methode ontwikkeld die niet rigide is, maar in plaats daarvan een constante ontwikkeling ondergaat, net als wij. we nemen het scenario en verdelen het in drie niveaus. eerst is er wat ik zou omschrijven als het pure verhaal, dan hebben we de scènes die lazzaro's aanwezigheid rechtvaardigen en een reden geven om hem te willen zien, ook al is hij geen personage dat zichzelf op de voorgrond plaatst. het derde niveau is wat er gebeurt buiten de menselijke sfeer – de natuurlijke wereld die de mensheid observeert. we stellen deze drie tinten vast. dan, voordat we beginnen met filmen, nemen we een positie in en proberen we simpelweg de vereisten van de positie na te streven tijdens het filmen. hélène is

bovenal een van de meest geweldige mensen die ik ooit in mijn leven ben tegengekomen. en films maken biedt me de kans om te werken met mensen die ik heel aardig vind. naast het verhaal dat ik wil vertellen, is dat vooruitzicht de belangrijkste bron van energie die ik nodig heb om een film te schrijven. bovendien hebben hélène en ik een heel sterke methode ontwikkeld om naar elkaar te luisteren en te luisteren naar wat er tussen ons en de scène gebeurt.

ik wil op het derde niveau blijven. lazzaro felice heeft adembenemende landschappen. ten eerste, hoe heb je je landschappen geselecteerd? de luchtfoto's van deze droge, onherbergzame steile bergen suggereren voor mij een interpretatie van de moderne maatschappij, met scherpe ruggen die twee extremen afbakenen – de boven - en de beneden - en niets zachts er tussen.

eerst een kort verhaaltje. ik gaf de acteurs het script om te lezen, en adriano, die lazzaro speelt, zei tegen me: 'ik begrijp alles, maar wat betekent het als er staat 'de natuur heeft hen waargenomen'?' ik zocht naar een landschap dat me aan iets deed denken. je zou het misschien kunnen vergelijken met iemand op wie je verliefd wordt; als je het idee hebt dat je die persoon al eeuwig kent. ik wilde dat de plek op het platteland bescheiden was, maar tegelijkertijd iets wezenlijks

bevatte. ik wilde dat de arbeidershuizen een gevoel van verlies zouden overbrengen, maar zonder dat het overdreven, te weinig of te veel leek. het lijkt me dat het landschap dat we vonden de achtergrond van een schilderij uit de renaissance zou kunnen zijn. het is archetypisch en het heeft ook iets sprookjesachtigs. hetzelfde geldt voor de stad. we zochten naar iets dat tegelijkertijd symbolisch en realistisch was. we wilden een stad die iedereen zich herkende zonder precies te kunnen zeggen welke stad het was. uiteindelijk waren we genoodzaakt om in verschillende italiaanse steden te filmen en ze samen te voegen. we zochten naar symbolische beelden die enigszins boven de werkelijkheid uitstaken, juist zodat ze dan realistischer overkwamen dan de werkelijkheid. ik zou hetzelfde zeggen over de bergen. ze zijn realistisch, maar tegelijkertijd transporteren ze iets wezenlijks.

de marchesa (de markiezin) in uw film zegt dat de ketting van uitbuiting een nooit eindigende, neerwaartse spiraal is. er zal altijd iemand in een lagere positie zijn die wordt uitgebuit door iemand die net iets machtiger is. het lot van de boeren in de stad in uw film bevestigt deze theorie. aan de andere kant, in het personage van lazzaro biedt u het bewijs van het tegenovergestelde. draagt u deze twee benaderingen in u?

rohrwacher

antonio gramsci zei: 'wat nodig is, is pessimisme van het intellect en optimisme van de wil'. dat komt heel dicht bij mijn karakter. als iets mij heel diep raakt aan mensen, is het deze dunne lijn die het lachwekkende overschrijdt zonder iets echt lachwekkend te maken. het bewandelen van deze dunne lijn is extreem moeilijk en ook extreem risikant. je moet als een acrobaat zijn en tegelijkertijd serieuze zaken als een kind behandelen. als ik dit concreet toepas op de huidige situatie in italië, zie ik een tijd waarin chaos en vulgariteit heersen. alsof elke vorm van logica verloren is gegaan. en ik denk dat een verhaal dat het aspect van een sprookje het mogelijk zou kunnen maken om iets te zeggen over de werkelijkheid. naar mijn

mening betekent de snelheid waarmee dingen tegenwoordig verschijnen en weer verdwijnen dat elk gevoeligheid verloren gaat. voor ons filmmensen is gevoeligheid het gereedschap dat we gebruiken, maar we kunnen er niet veel mee bereiken.

merel de groot

hoofdstuk zes

uit: 'de winkel' 2024

de groep

in een groep vrouwen zit altijd wel bij één vrouw het haar in de war. net zag ik een groep vrouwen bij het blauwe theehuis die het allemaal hadden. ik denk dat het zussen waren. ik een groep vrouwen zit ook altijd wel één vrouw van wie de ouders het huis hebben betaald. en er is ook altijd wel een vrouw die alles op orde heeft en de vrouw met het haar in de war steunt op het moment dat de verwarring zich via de haarwortelkanalen heeft uitgebreid onder de hersenpan. in een groep zit altijd wel iemand wiens ouders ergens anders vandaan komen en die zich hier hebben aangepast. die iemand, die dus het kind is van die al dan niet aangepaste ouders kan daar in de groep over vertellen. over hoe dat was. opgroeien bij ouders die zich aan het aanpassen zijn. hoe diegene dat heeft beleefd en

wat bijvoorbeeld iemand die alles op orde heeft daarvan kan leren. al is het trouwens vaak zo dat mensen die goed zijn aangepast over het algemeen wel alles op orde hebben. ten minste. van buiten af lijkt dat vaak zo, maar je weet het natuurlijk nooit. maar daar kan iemand anders uit de groep die daadwerkelijk alles op orde (zegt) te hebben weer iets over vertellen in de groep. bijvoorbeeld dat orde, werkelijke orde van buitenaf niet altijd direct waarneembaar is. dat iemand wiens haar bijvoorbeeld soms in de war zit behoorlijk geordend kan zijn , maar dat, als dat toevallig de dag, net de dag is waarop jij deze persoon treft, je toch de indruk kan bekruipen dat deze persoon behoorlijk in de war zit, is bedoel ik. in dezelfde groep kan overigens ook weer iemand zitten die eigenlijk niet van groepen zegt te houden. tenminste, dat is wat deze persoon in de groep verteld. gek genoeg raakt de groep hierdoor niet beledigd maar vindt het eerder een eer dat deze persoon dat wel in deze groep wil zitten. zo kunnen dingen in een groep dus precies andersom uitwerken dan hoe ze in het echt, hoe ze daadwerkelijk zijn. dat is het wonder van de groep. ten minste, dat wordt gezegd door iemand in de groep die in meerdere groepen tegelijk zit en deze groepen, deze groep, de groep waar we nu inzitten met andere groepen kan vergelijken. en die dus kan zien en aan ons kan vertellen dat het altijd in alle

groepen precies hetzelfde gaat. dat beledigd dan toch ineens degene in de groep die geordend is, want die dacht dat ze met deelname aan deze groep toch echt iets bijzonders te pakken had. een groep die eindelijk anders was, uniek en niet al te goed georganiseerd. want daar heeft iemand die goed georganiseerd is op een gegeven moment wel een broertje dood aan. aan van die overgeorganiseerde groepen, waar het leven volledig uitgeknepen is en waar niets meer daadwerkelijk "gebeuren" kan. plus dat er dan voor de geordende persoon met momenten altijd wel wat te doen is. en dat is leuk. als je even kortstondig in kunt grijpen en je talenten kunt laten shinen. het moet natuurlijk niet te vaak echt nodig zijn. want dan wordt het oververmoeiend. dan 'draag' je als het ware de groep en daar kan je dan weer burned-out van raken. zelfs als je vrijwillig deelneemt aan deze groep.

florian diepenbrock

nachoem wijnberg

uit: 'namen noemen' 2022

waar poëzie goed voor is

als mij gevraagd wordt waar poëzie goed voor is, maak ik het altijd iets groter dan ik kan verdedigen, dat is de afspraak

tussen dichters die hun vak een beetje kennen.
voor de tweede keer deze week
lees ik een aanval op brodsky omdat die gezegd
had dat poëzie schrijven
het hoogste doel van de menselijke soort was,
een versneller van het bewustzijn
en van het begrijpen van de wereld – en nu wil ik
hem gelijk geven,
niet enkel omdat het de afspraak is en hoewel ik
zijn gedichten
vaak niet erg krachtig vind. dat is brodsky aan
wie een rechter vroeg
wat voor werk hij had en toen hij zei dat hij een
dichter was
vroeg de rechter wie hem benoemd had (het
beste verhaal ooit
over een rechter en een dichter) en dat is
brodsky die twee of drie dichters
probeert te zijn (ik wil hem vragen waarom zo
weinig) en de enige keer
dat ik hem tegenkwam was in een restaurant
met twee of drie andere dichters
waar hij snel dronk en in het russisch ging zin-
gen,
alsof hij vijf of zes jongens en meisjes was die
auditie kwamen doen
om tot hem benoemd te worden. en dan komt
de dag dat ik opgeef
en op weg ga naar artaxerxes die mij aanbiedt
wat ik aanneem,

maar het is niet wat ik wilde. wat ik over themis-
tocles
kan zeggen komt uit een gedicht dat zo sterk is
dat ik de precieze woorden
niet hoeft te weten. wie over kaváfis zei dat hij
nog beter kon worden
in vertaling kende niet eens de taal
waarin het gedicht geschreven was. brodsky
mocht het zeggen
omdat hij wist wat ballingschap kostte,
zoals herbert schreef in nog zo'n gedicht. het
'goed gedaan' van wie,
over wie ik dacht toen ik jong was dat er niets be-
ters was
dan hun te geven wat ze wilden. brodsky zei ook
over kavafis
dat hij van een metafoor enkel het eindpunt ge-
bruikte, wie het leest
kan terugkijken naar waar het een metafoor van
was
of niet – ik denk dat ik weet wat hij bedoelt, maar
ben niet zeker
of het woord metafoor hier het meest juist is. de
enige keer dat ik brodsky
tegenkwam was toen ik voor de eerste keer voor
de hele week
op poetry international uitgenodigd was
en halverwege het diner voor alle dichters op de
openingsavond liep ik naar buiten
en verder naar het treinstation

en kwam pas drie dagen later naar rotterdam terug,
op de dag dat ik zelf moest voorlezen (de avond dat ik brodsky tegenkwam),
omdat ze mij boos en paniekerig gebeld hadden toen ik in de zon op het balkon stond. wat niet betekent
dat ik moet toegeven dat wat iemand van een gedicht niet begrijpt
een groter begripen is,
al kan ik stil blijven als dat iemand door pijn heen helpt
of ik zeg: we spreken elkaar nog wel als je je beter voelt

in de kamers en receptieruimtes van de nederlandse literatuur

in de jaren negentig was de bezige bij zo'n mooie uitgeverij. de bundels waren slecht gelijmd,
vielen na één jaar al uit elkaar,
en het papier begon te vergelen, maar dankzij de bezige bij
ben ik nog in dezelfde kamer geweest als willem frederik hermans
(in een stoel ver weg van mij). een jaar of wat na hermans' dood
kreeg ik (via de bezige bij) een lange handgeschreven brief

over dat ik op de veiling van hermans' bibliotheek mijn eigen bundels
daaruit weggekocht had, waarin hermans naast sommige gedichten
potloodaantekeningen gemaakt had. de briefschrijver
dacht dat ik dat gedaan had om te verhinderen dat anderen
die ('vaak zeer negatieve') opmerkingen zouden lezen en vroeg mij
'in de naam van de nederlandse literatuur',
om me over mijn ijdelheid heen te zetten en de bundels mét hermans' commentaar
aan het museum te geven van hoe de nederlandse poëzie
als een niet meer koloniaal rijk is dat terug wil geven,
zoals marmeren beelden terugsturen in een schip zonder bemanning. ik heb nu al drie keer gehoord
dat ik aantekeningen aan het museum kan geven
en later zoveel minder belasting betalen als hoeveel iemand
er nu voor zou geven. maar als ik een aantekening op papier maak
scheur ik het vel uit het kladblok en gooi het weg als ik er iets
of niets mee gedaan heb. het enige wat ik nog heb

zijn schriften die ik op reis meeneem en die ik
pas weggooi als ze bijna vol zijn
en alle aantekeningen doorgestreept. kan ik niet
beginnen aantekeningen te maken
voor wat ik allang geschreven heb? denk ik dat
er een museum is
dat díe aantekeningen wil hebben? zet mijn bad-
kuip maar neer in de zaal
die het minst bezocht wordt, ik ben wel toe
aan een vakantie. toen ik niet meer bij de bezige
bij was
had ik een kamer in hetzelfde gebouw van de
universiteit van groningen
als hermans toen hij daar lector was,
maar drie verdiepingen hoger. dankzij uitgevers-
maatschappij holland
heb ik hans andreas als een verzorgde oude
man
met een wijnglas in zijn hand gezien (die was al
meer dan tien jaar dood
en werd niet veel ouder dan vijftig; iemand moet
gedaan hebben
alsof hij hem was, zeg ik, het meest doorzichtige
excuus
voor mijn vergissing.) op een buitenreceptie (in
de achtertuin) van atlas contact
ben ik een keer over een klein perkje gespron-
gen
alsof ik van plan geweest was langer in de lucht
te blijven hangen

en nog in de lucht dacht ik: als iemand het ziet
heeft hij over honderd jaar
iets om aan te denken (en niet meer zeker te zijn
of hij het gezien heeft) als hij mijn naam ergens
ziet.

wijnberg

beleefd beleidsadvies

de studie van de eigen taal

is hoe het volk naar zichzelf luistert (vertel dat
aan de partijen van het volk)

..

en wie dat studeert zou zijn brood niet enkel
dáármee
moeten verdienen; beter dat hij benoemd wordt
op een ministerie
waarvoor één of twee dagen per week genoeg
zijn

(vraag maar aan wie dat tot mijn opluchting over zijn staatssecretariaat van cultuur zei)
of ze kunnen hem vragen adviezen aan de regering te schrijven
over hoe de studie nederlands populair te maken,
want als dat lukt betekent het: 'het volk houdt van zichzelf'. en wat als het leerdoel was ..
(van nederlands, niet enkel in nederland, maar overal in de wereld)
..
om vragen te beantwoorden in de naam van een ander,
zoals wanneer de minister van buitenlandse zaken vragen beantwoordt
die aan de minister voor binnenlandse zaken gesteld waren
of wanneer een dichter aanbiedt in plaats van die van hemzelf
de gedichten van een ander voor te lezen? misschien zeg ik dat uit afgunst
op wie in naam van het volk schrijft
of van de tekortschietende taal, alsof er toch niet geluisterd wordt
door wie over hun woorden beslist. wanneer bai juyi zegt dat als hij buiten loopt
hij zich niet goed tegen kan houden
woorden uit te proberen alsof ze voor een gedicht zijn,

heeft hij het over woorden nog steeds zoals gehoord in dromen
in tegenstelling tot die die er net zo goed niet zouden hoeven zijn van begrip van wat er niet is en die waarin de verlangens en ongerustheden van het volk uitgesproken worden
zodat wie in opdracht van de hemel beslist er gebruik van kan maken. hendrik marsman zegt dat het volk níét als een klankkast is voor zijn gedichten, maar een klankkast is leeg en van goed hout. (ik stel me voor: in het volk klinkt één regel,
als vanuit een luidspreker op het dak van een auto, ver weg,
en het is al later in de ochtend en ik ben blij dat het niet op een eerdere stilte inbrak,
zoals iedereen bij elkaar in de kleinst mogelijke blijdschap,
verbaasd dat iets zeggen verandering kan brengen,
waar ik hoop op had die ik snel opgaf en waar ik angst voor had
waar ik geen plaats voor had.

erik bindervoet

djuna barnes

nachtwoud, 1936

(twee fragmenten uit hoofdstuk i 'buigen', eerste versie, de vertaling van erik verschijnt in december, bij uitgeverij orlando)

--

vroeg in 1880 baarde hedvig volkbein, een weense vrouw van grote kracht en militaire schoonheid, ondanks gefundeerde argwaan jegens de raadzaamheid van de voortzetting van het ras dat de zegen van de heer heeft en de afkeuring van de goegemeente, gelegen op een hemelbed van een rijk spectaculair karmozijn, de val bestempeld met de gevorkte vleugels van het huis van habsburg, het donzen dekbed een hoes van satijn waarop in immens en aangetast gouddraad het wapen van de volkbeins stond – op vijfenveertigjarige leeftijd, een enig kind, een zoon, zeven dagen nadat haar arts had voorspeld dat zij zou worden weggerukt.

zich omdraaiend op dit veld, dat schudde van het geklepper van ochtendpaarden in de straat verderop, noemde zij hem, met de brute luister van een generaal die de vlag groet, felix, duwde hem van zich af, en stierf. de vader van het kind was zes maanden eerder overleden, ten prooi gevallen aan koorts. guido volkbein, een jood van italiaanse afkomst, was een fijnproever en een dandy, die nooit in het openbaar verscheen zonder dat het lintje van een tamelijk onbekende onderscheiding zijn knoopsgat tintte met een flets draadje. hij was klein, gezet, en hooghartig schuchter, met een buik die lichtjes opbolde in een opwaarts uitstulpende glooiing die de knopen van zijn vest en broek naar voren

bracht, wat exact het midden van zijn lichaam aangaf als de obstetrische lijn die zichtbaar is op fruit – de onvermijdelijke ronding die voortkomt uit zware rondes bourgogne, schlagsahne en bier.

de herfst, die hem als geen ander seizoen omgordde met rasherinneringen, een seizoen van verlangen en van verschrikking, had hij zijn weertype genoemd. toen werd hij wandelend in het prater gesignaleerd met in een opvallend gebalde vuist de exquisite zakdoek van geel met zwart linnen die luid schreeuwde over de verordening van 1468, uitgevaardigd door een zekere piëtro barbo, waarin werd afgekondigd dat guido's ras met een touw om de nek door de corso moest rennen, ter vermaak van de christelijke bevolking, terwijl dames van adellijke komaf, gezeten op ruggengraten die te verfijnd waren om op te rusten, opstonden van hun zitplaatsen en, samen met de kardinalen in rood gewaad en de monsignori, applaudisseerden met die koude en toch hysterische tomeloosheid van een volk dat tegelijk onrechtvaardig en gelukkig is, waarbij zowaar de paus zelve schuddebuikend zijn grip op de hemel verslapte met de lach van een man die zijn engelen eraan geeft om het beest terug te krijgen. deze herinnering en de zakdoek waarvan die vergezeld ging, wrochtten in guido (zoals sommige bloemen tot een hoogtepunt van fleurige extase gebracht in

verval raken zodra hun soortspecifieke vorm is bereikt) de som van wat de jood is. zo wandelde hij daar, verhit, onbesuisd en vervloekt, zijn oogleden trillend boven de bolle oogappels, zwart van de pijn van een deelname aan iets dat hem vier eeuwen later tot een slachtoffer maakte, terwijl hij in zijn eigen keel de echo voelde van die kreet die lang geleden over het piazza montanara schalde, 'roba vecchia!' – de vernedering waardoor zijn volk had overleefd.

kinderloos op zijn negenenvijftigste had guido uit zijn eigen hart voor zijn kind op komst een hart vervaardigd, gevormd naar zijn eigen preoccupatie, het onverbiddelijke eerbetoon aan adel, die knieval die het opgejaagde lichaam doet uit samentrekking van de spieren, als het buigt voor het aanstaande en ongenaakbare, als voor een zinderende hitte. het had guido, net als later zijn zoon, bezwaard met ontoelaatbaar bloed.

en kinderloos was hij gestorven, afgezien van de belofte die aan de christelijke buikriem van hedvig hing. guido had geleefd zoals alle joden die er, toevallig of vrijwillig, achter komen dat zij moeten leven in een wereld waarvan de ingezetenen, omdat zij vreemden zijn, de geest dwingen te zwichten voor een denkbeeldige bevolking. als een jood sterft op een christenborst, sterft hij gespietst. ondanks haar helse pijn weende hedvig op een paria. op dat moment

werd haar lichaam de barrière en guido stierf tegen die muur, verward en alleen. in zijn leven had hij al het mogelijke gedaan om de onmogelijke kloof te overbruggen; het treurigste en futtelste gebaar van allemaal was zijn aanspraak op de rang van baron. hij had het teken van het kruis aangenomen; hij had gezegd dat hij een oostenrijker was uit een oud, bijna uitgestorven geslacht, en om zijn verhaal te staven kwam hij aan met uiterst merkwaardige en onnauwkeurige bewijzen: een familiewapen waar hij geen recht op had en een lijst met voorouders (inclusief hun doopnamen) die nooit bestaan hadden. toen hedvig op zijn geel met zwarte zakdoeken stuitte, had hij gezegd dat ze hem eraan moesten herinneren dat één tak van zijn familie had gebloeid in rome.

hij had geprobeerd een te worden met haar door haar te adoreren, door haar ganzenpasachtige tred na te doen, een tred die door hem overgenomen ontwricht en komisch leek. zij zou hetzelfde gedaan hebben, maar omdat zij in hem iets van belasting en eenzaamheid bespeurde, had ze de klap opgevangen zoals een goj dat hoort te doen – door hem terugdeinzend tegemoet te treden. ze had alles geloofd wat hij haar had verteld, maar vaak genoeg had ze gevraagd: 'wat is er aan de hand?' – dat constante verwijt dat bedoeld was om hem constant aan haar liefde te herinneren. het schalde als een

beschuldigende stem door zijn leven. zijn kwellingen dreven hem ertoe hoog op te geven van vorstenhuizen en hij spuide lofzangen met de kracht van een waterstraaltje dat groot wordt onder de druk van een duim. hij had te hartelijk gelachen in het gezelschap van lieden van adel met een lagere rang, alsof hij hen, in al zijn goedheid, kon bevorderen tot een distinctie waarvan zij droomden. oog in oog met slechts een generaal in krakend leer en met de licht wedschokkerige manier van bewegen die eigen is aan militairen, die binnenstebuiten lijken te ademen, ruikend naar buskruit en paardenvlees, lethargisch en toch voorbereid op deelname aan een oorlog die nog niet gepland was (van het soort waarop hedvig erg dol was geweest), was guido bevangen door een onzichtbare siddering. hij zag dat hedvig dezelfde houding had, dezelfde zij het meer gecomprimeerde kracht in de hand, gemodelleerd naar grip in een kleinere mal, in die verkleining even sinister als een poppenhuis. de veer in haar hoed was blinkend schoon en trilde als aangeblazen in een gevleugelde wind; ze was een vrouw die aan de natuur als voorbeeld werd voorgehouden, nauwgezet, met een diep décolleté en uitgelaten van aard. toen hij naar het tweetal keek raakte hij in verwarring, alsof hij op het punt stond een reprimande te krijgen, niet van de officier, maar van zijn vrouw.

[
barnes

--

de dokter hief de fles. 'dank u,' zei felix, 'ik drink nooit sterke drank.'

'ooit wel,' zei de dokter.

'er is één ding dat me altijd heeft dwarsgezeten,' ging de dokter verder, 'en dat is de kwestie van de guillotine. ze zeggen dat de beul voor zijn eigen mes moet zorgen, zoals een echtgenoot voor zijn eigen scheermes hoort te zorgen. da's genoeg om zijn hart weg te laten rotten voordat hij ook maar één persoon een kopje kleiner heeft gemaakt. toen ik op een avond knipperend met mijn ogen rondzwierf over de boul 'mich', zag ik er een met een rode anjer in zijn

knoopsgat. ik vroeg hem waarom hij die droeg, gewoon om een aardig praatje te maken; hij zei: "het is het voorrecht van de beul," – en ik werd zo slap als een stukje vloeipapier weggegrist uit de senaat. "ooit," zei hij, "hield de beul hem klem tussen zijn tanden," waarop mijn maag zich om-draaide, toen ik hem in mijn geestesoog het hak-mes zag scherpen met een blom in zijn mond, net als carmen, en dan te bedenken dat hij de enige is die zijn handschoenen hoort aan te hou-den in de kerk! het eindigt er vaak mee dat ze het mes in zichzelf zetten, het is een ritme dat tenslotte uitkomt bij hun eigen nek. hij boog voorover, ging met een vinger over de mijne en zei: "zoveel en zulk dik haar maakt het een beetje lastig," en op dat moment ontwikkelde ik voor de rest van mijn leven hartfalen. ik legde een franc neer en ging er gezwind vandoor, met de haren op m'n rug net zo recht overeind als de plooi kraag van koningin anne! en pas middenin het musée de cluny kwam ik tot stilstand, me krampachtig vasthoudend aan de pijnbank.'

jair stranders

hassan bahara

'kijk rechts, kijk links, leven'

interview met michael ignatieff

2 november 2024

de canadese alleskunner michael ignatieff (77) schrijver, hoogleraar, oud-politicus - is een man van 'het redelijke midden'. iemand die het hoofd koel probeert te houden terwijl de extre-men aan weerszijden van hem oplaaien.

die middenpositie probeert ignatieff vooral te bewandelen in de academische wereld, die vol-gens hem wereldwijd onder toenemende druk is komen te staan. enerzijds door populistische, au-tocratische regimes en anderzijds van links-acti-vistische academici en leerlingen met een dog-matische focus op antiracisme en seksisme. beide bewegingen - of die nou worden aange-voerd door politieke leiders als viktor orbán in hongarije of door 'woke' academici die geen an-dere geluiden dulden - brengen volgens hem de academische vrijheid in gevaar.

woensdag 4 september, bij de opening van het academisch jaar, spreekt ignatieff in de waalse kerk in amsterdam de academische gemeen-schap toe over dit tweekoppige monster. dat doet hij op uitnodiging van het wetenschappe-lijk instituut nias (netherlands institute for ad-vanced study), dat academici van over de hele wereld fellowships aanbiedt om zich aan hun ei-gen onderzoek te wijden.

'ik zal tijdens mijn lezing in amsterdam drie dingen aanstippen', zegt ignatieff via een videoverbinding. de schrijver en hoogleraar spreekt vanuit zijn werkkamer in zijn landhuis in hongarije, waar hij af en aan woont met zijn hongaarase vrouw zsuzsanna zsohár. 'ik zal spreken over de dreiging voor de academische vrijheid die uitgaat van autocratische regimes in europa. ik zal het hebben over de aanval op universiteiten in china en rusland, en waarom het van het grootste belang is dat we banden blijven onderhouden met de academische instituten in die landen.

'en tot slot wil ik het hebben over de dreiging voor universiteiten van binnenuit. ik ben nog zo'n oude progressieve academicus van de jaren zestig. mijn generatie progressievelingen heeft veel vooruitgang geboekt op het gebied van feminisme, de acceptatie van homoseksuelen en etnische minderheden. daar kunnen we trots op zijn.

'maar daar is wel een onverwachte backlash op gekomen vanuit het rechts-nationalisme, zoals belichaamd door geert wilders of giorgia meloni, de politiek leider van italië. als reactie daar weer op is er binnen universiteiten een soort dwingende politieke correctheid verankerd geraakt

over kwesties als migratie. en daar hebben we het veel te weinig over op universiteiten.'

ignatieff werd geboren in de canadese stad toronto, in een russisch migrantenmilieu, met een vader die als diplomaat voor de canadese autoriteiten zijn gezin over de hele wereld meeverhuisde. zelf verkoos ignatieff aan het begin van zijn carrière de academische wereld en de letteren. hij werd (hoog)leraar geschiedenis aan prestigieuze universiteiten zoals cambridge en oxford in engeland en harvard in de verenigde staten. ook onderscheidde hij zich met bekroond non-fictiewerk over historische onderwerpen en een roman (reis naar het ongerijmde) die genomineerd werd voor de britse booker prize.

in 2008 lonkte alsnog de politiek en werd hij leider van de progressieve liberal party of canada, nu aangevoerd door de canadese premier justin trudeau. een groot succes werd dat niet. met ignatieff als leider werden de progressief-liberalen bij de verkiezingen in 2011 gedecimeerd en kwam er een einde aan zijn politieke ambities.

sinds 2016 is ignatieff verbonden aan de central european university (ceu), een particuliere universiteit met tot voor kort de hongaarase hoofdstad boedapest als belangrijkste standplaats.

ignatieff begon er als rector, maar staat nu weer voor de klas als hoogleraar geschiedenis.

vrijwel vanaf het begin van zijn tijd aan de ceu zag ignatieff van dichtbij de agressieve ondermijning van universiteiten door autocratische regimes. de ceu werd in 1991 opgericht door de hongaars-amerikaanse zakenman en filantroop george soros, een gezworen vijand van viktor orbán. de hongaarse premier is wars van academische vrijheid en doet universiteiten geregeld af als links-activistische bolwerken.

vanwege de connectie met soros werd de universiteit herhaaldelijk op de korrel genomen door orbáns regering en geestverwanten. zo vroeg een regeringsgezinde website studenten aan de ceu om namen door te geven van docenten die 'ongevraagd linkse meningen' spuien.

vanaf 2017 werden de aanvallen op de ceu opgevoerd, onder meer met de introductie van een wet die de mogelijkheid tot onderwijs voor buitenlandse academische instituten (de ceu heeft een Amerikaanse onderwijsaccreditatie) aan banden legt. de schok onder academici van over de hele wereld vanwege deze aanval op de academische vrijheid was groot, en in boedapest gingen tienduizenden mensen de straat op. na een

juridisch gevecht gaf de ceu een jaar later de strijd op en verkaste naar wenen.

hoewel ignatieff de aanval op universiteiten door antiliberaal-autocratische regimes zorgelijk vindt, benadrukt hij in het gesprek met de volkkrant vooral de dreiging die volgens hem de academische wereld van binnenuit teistert.

'universiteiten worden altijd al bekritiseerd. en dat is helemaal niet verkeerd. ze moeten worden bekritiseerd, want omgekeerd uitent wij vanuit de universiteit ook kritiek op van alles en nog wat. maar nu is er iets anders gaande. en een van de redenen waarom wij nu fel worden bekritiseerd, is dat er in de universiteiten een bepaalde linkse orthodoxie verankerd is geraakt die feministisch is, antiracistisch, antizionistisch en anti-neoliberaal.

'dat heeft een ontzettend schadelijk effect op onze reputatie buiten de universiteiten, omdat men ziet dat we daarmee onze academische waarde van ideologisch pluralisme verloochenen. nu staan onze syllabi vooral vol met het werk van antikoloniale denkers als frantz fanon. ik denk niet dat het onze taak is als academici om studenten een bepaalde 'correcte' wijze van denken aan te leren. wij moeten ze juist een verscheidenheid aan ideeën aanreiken.'

op welke manier neemt de buitenwacht aanstoot aan deze ontwikkeling bij universiteiten?

'wat wij academici altijd tegen de buitenwereld zeggen is: verdedig onze mensen en ons recht op academische vrijheid. maar wat de buitenwereld hoort is: verdedig ons recht om een nieuwe generatie mensen te indoctrineren, om hen te laten geloven wat wij geloven. alsof het onze taak is om mensen anti-imperialistisch, antiracistisch, antiseksistisch gedachtegoed bij te brengen. begrijp mij niet verkeerd, dit zijn allemaal kwesties die mij ook na aan het hart liggen, maar universiteiten zijn er niet om alleen deze ideologische lijn uit te zetten.

'daarnaast: universiteiten zijn in de afgelopen decennia veel toegankelijker geworden, maar er is nog altijd een grote groep mensen in het westen die geen academische opleiding genoten heeft. zij krijgen telkens vanuit de academische wereld te horen dat hun manier van denken racistisch en seksistisch is. het ressentiment tegen universiteiten is daardoor gegroeid.

'wij academici moeten niet in onze ivoren torens blijven zitten en de mensen buiten universiteiten veroordelen, maar ze juist opzoeken en vragen waarom ze denken wat ze denken. niet om hun racistische of seksistische denkbeelden te vergoelijken, maar om te luisteren, te begrijpen.

en die kritiek geldt ook voor mijzelf. ik zal ook mijn syllabus moeten doornemen en mijzelf moeten afvragen waarom ik onderwijs wat ik onderwijs.'

speelt deze kwestie - progressief dogmatisme - ook op uw universiteit?

'jazeker. wij hebben als central european university sowieso een reputatie als een behoorlijk links-progressief instituut. en daarom is het belangrijk dat wij niet aldoor gaan pronken met onze morele verhevenheid, maar ruimte blijven maken voor serieus en kritisch nadenken. daar hebben we het binnen de universiteit constant over.'

hoe pakken jullie dat progressief dogmatisme aan?

'dat doen we onder meer door scherp te kijken naar ons aanname- en promotiebeleid voor docenten. je kijkt dan naar wat ze hebben geschreven, en als dat vooral veel politieke correctheid is, dan neem je ze niet aan, of je geeft ze geen promotie. en we kijken in samenspraak met studenten ook zorgvuldig naar de lesinhoudelijke kwaliteiten van onze docenten. als studenten aangeven dat de lessen vooral op een ideologische bijeenkomst lijken, dan hebben we een hartig woordje te spreken met de docenten.

'uiteraard, academische vrijheid betekent ook dat docenten de vrijheid hebben om hun eigen

lesmateriaal samen te stellen. maar die vrijheid is niet ongelimiteerd. docenten hebben de verantwoordelijkheid om te voldoen aan de geldende standaarden van gedegen en pluralistisch academisch onderwijs. voldoen ze daar niet aan, dan moet je maatregelen nemen.'

net als op andere universiteiten werden het afgelopen jaar ook op de central european university in wenen verhitte debatten gevoerd over de oorlog in gaza, waarbij inmiddels meer dan veertigduizend palestijnse burgers zijn gedood door het israëlijsche leger. volgens ignatieff probeerde de universiteit dit debat in goede banen proberen te leiden door lezingen te organiseren over de term 'genocide', een begrip dat door verschillende mensenrechtenspecialisten in de mond wordt genomen als de 'mogelijk' juiste omschrijving van het israëlijsche legeroptreden in gaza.

de bedoeling van zulke lezingen is, aldus ignatieff, om precies te bepalen wat de juridische definitie van een genocide is, wat oorlogswetten zijn, en wanneer we kunnen spreken van een misdaad tegen de menselijkheid.

'we hebben palestijnse studenten, israëlijsche en joodse studenten uit andere landen. dus ja, ook bij ons kunnen de debatten er stevig aan toe gaan. maar het is de taak van een universiteit om

context te verschaffen, we moeten de geschiedenis presenteren van dit langslappende en tragische conflict. en mensen die thuis zijn in het internationale mensenrecht, zoals ik, moeten het hebben over de juridische dimensie.'

in de vs bemoeien republikeinse politici zich met het protest tegen de oorlog in gaza op universiteiten. zij verwijten de decanen van deze universiteiten dat zij niet hard genoeg optreden tegen deze protesten en tegen antisemitisme op de campussen. wat vindt u van deze bemoeienis? 'er is zeker sprake van politieke druk. de voorzitters van drie universiteiten zijn hierdoor hun baan kwijtgeraakt. maar deze druk komt niet alleen van de republikeinen. er is ook druk van joodse groepen en palestijnse. en er is ook druk van binnenuit.

'een slachtoffer van deze laatste vorm van druk is de voorzitter van de columbia-universiteit, minouche shafik. op de universiteit was er veel onvrede over haar besluit om tentenkampen - opgezet door pro-palestijnse studenten - op de universiteitscampus te laten ontruimen door de politie. veel studenten en docenten vonden dat een aanval op de academische vrijheid. dat was een pijnlijk besluit van shafik. de politie erbij betrekken gaat ver, vind ik. aan de andere kant: niemand heeft het recht om oneindig een

campus te bezetten. uiteindelijk moeten de regels wel worden gerespecteerd.

'mijn alma mater, de universiteit van toronto, heeft dat veel beter aangepakt, vind ik. daar sloegen pro-palestijnse demonstranten ook een tentenkamp op. in plaats van de politie erbij halen, legde de universiteit de kwestie voor aan een rechter. die besloot dat de universiteit in haar recht stond om de campus te ontruimen. uiteindelijk kon dat ook op een vredige manier gebeuren.'

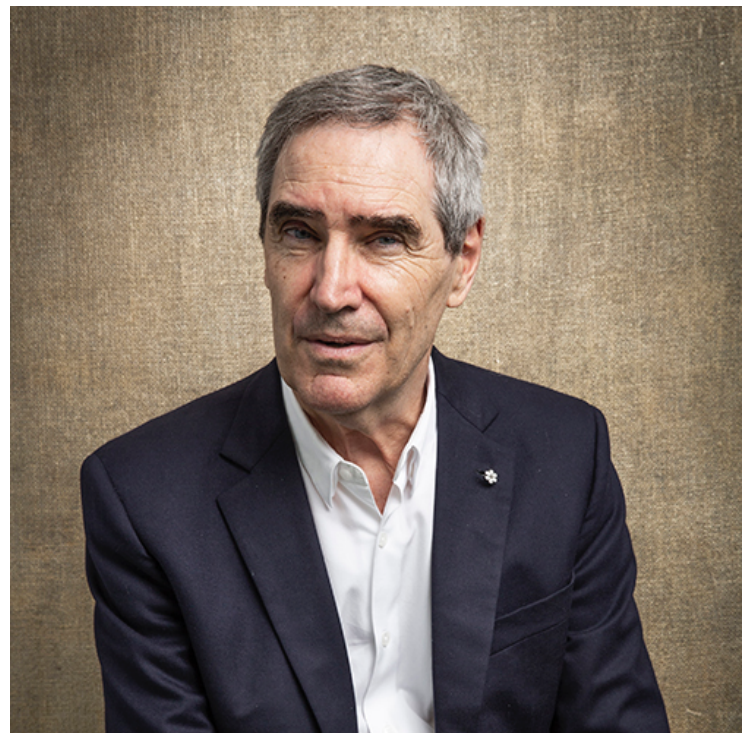
hoe kunnen universiteiten het best de druk weerstaan die zowel vanuit de politiek als van binnenuit kan komen?

'allereerst door goed te begrijpen wie we zijn als universiteiten. we zijn ontzettend machtige instituten. wij bieden toegang tot de banen waardoor studenten kunnen opklimmen naar de (hogere) middenklasse. en ons onderzoek is vaak een belangrijke drijvende kracht achter onze economieën. we nemen daarmee een belangrijke plaats in in de samenleving.

'en dat verplicht ons om verstandig met onze macht om te gaan. we kunnen niet zomaar roepen wat ons blijft, wat ons het meest politiek correcte geluid lijkt. wat we zeggen moet voldoen aan scherpe academische criteria.

'en we moeten erbij stilstaan dat een groot deel van de bevolking geen academische opleiding heeft genoten. in canada bijvoorbeeld betreft dat ongeveer 40 procent van de bevolking. hier zitten mensen tussen die het niet zint dat hun de maat wordt genomen door de academische elite.

'met die mensen moeten we in gesprek gaan. we moeten onze deuren opengooien, deze mensen bekend maken met ons werk, en laten zien dat onze onderzoeken bedoeld zijn om de maatschappij te helpen een beter begrip te krijgen van de problemen van deze tijd. we zijn daartoe verplicht omdat ook deze mensen belastingbetalers zijn, ook zij betalen mee aan onze rekeningen op de universiteit.

ignatieff

'en wat betreft de politieke druk: daar moeten we tegen blijven vechten en de machthebbers waarschuwen dat wij de langste adem hebben. dat is ook wat ik heb geleerd in de strijd tegen viktor orbán. hij heeft ons proberen weg te werken met wetten, maar we zijn er nog altijd. politici die met ons proberen te sollen doen dat op eigen risico, want wij zullen er ook nog zijn nadat deze machthebbers allang weer zijn verdwenen. en wij zullen optekenen hoe ze ons hebben proberen te muilkorven.'

open kunstenaarsvereniging 'de (eerste) republiek' (sinds 1992) en 'de balie' (sinds 1982)

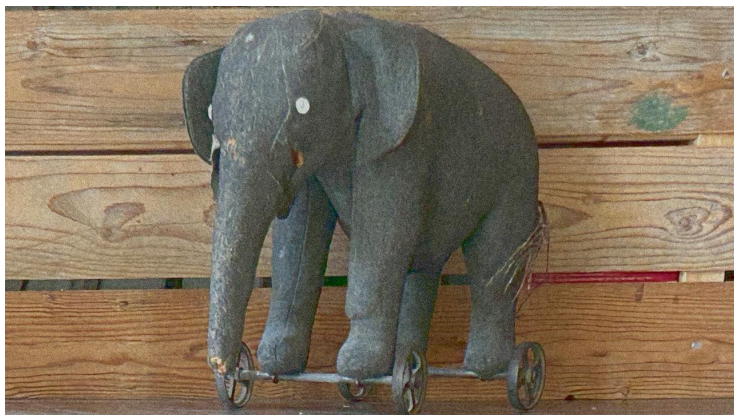
inlichtingen o.a.

bij: <https://debalie.nl/> <https://www.discordia.nl/>

<https://www.stan.be/> <https://barreland.nl/>

<https://deroovers.be/> <https://theatertroep.nl/> -

correspondentie: riserv@gmail.com

--deze keer met: annette kouwenhoven, kors eijkelboom, miranda prein, matthias de koning, merel de groot, cees walburgh schmidt, margijn bosch, florian diepenbrock, zephyr brüggen, jan joris lamers, erik bindervoet